

Jeugdgeweld: Ouderlijk falen of socialisering in vrijetijdsarena's?

Bas van Stokkom

Bas van Stokkom is publicist en hoofdredacteur van Justitiële Verkenningen. Correspondentieadres: Sint Catharinastraat 28, 5611 JC Eindhoven.

Veel politici en opinieleiders - van Wiegel tot Sorgdrager - leggen een verband tussen falende opvoeding en hedendaags jeugdgeweld. Ouders stellen te weinig grenzen aan het gedrag van kinderen. Ze worden in beslag genomen door drukke banen en veel bezigheden buitenshuis zodat ze hun verantwoordelijkheid niet meer zouden nemen. Thuis en op school heerst de norm van toegeeflijkheid: alles kan en mag. Huidige ouders zouden de antiautoritaire denkbeelden over opvoeding uit de jaren zeventig in de praktijk brengen. Niet verwonderlijk dat de retorische roep om orde en gezag groter is geworden. Ouders (en leraren) zouden nadrukkelijker moeten laten zien wie de baas is, strengere regels stellen, meer moeten straffen, enzovoorts.

Het jeugdgeweld is in de jaren negentig inderdaad sterk gegroeid (Wittebrood, 2000). Jongeren - ik zal de aandacht toespitsen op jongens omdat zij het overgrote deel van het jeugdgeweld voor hun rekening nemen - vertonen steeds meer brutaal en gewelddadig gedrag. Ook 'nette' jongens uit middenklassen - die thuis geleerd hebben rekening met elkaar te houden - vertonen vaak heftig *acting out* gedrag. Toch hebben ze gedurende hun opvoeding veel warmte en aandacht ontvangen; er lijkt met hun psychische welbevinden weinig mis te zijn. De veronderstelling dat ouders zich van de opvoeding afmaken en geen verantwoordelijkheid zouden nemen, lijkt daarom onjuist. We hebben een alternatieve verklaring nodig. De toename van het jeugdgeweld zou wel eens te maken kunnen hebben met veranderingen in de jeugdcultuur en het vrijetijdsgedrag van jongeren: de verwachtingen en ervaringen van jongeren worden sterker door de media bepaald, en zij hechten zich sterker aan vriendengroepen. Hierdoor zetten ze zich meer af tegen ouders en andere gezagsdragers; er wordt een grotere premie op *cool* en stoer gedrag geplaatst.

Monsters van kinderen?

Zijn kinderen verwend en verwaarloosd, en maken hedendaagse ouders, de eertijdse rebellen, zich van opvoeden af? Als je afgaat op de beschrijvingen van Volkskrant-journaliste Mirjam Schöttelndreier in haar boekje *Monsters van kinderen, draken van ouders* (1995) dan is de conclusie duidelijk: hedendaagse ouders hebben een generatie onuitstaanbare prinsesjes voortgebracht met wie nog slechts een vechtrelatie mogelijk is. Volgens Schöttelndreier zou het moderne geëmancipeerde gezin geplaagd worden door ouderlijke onmacht, opvoedingsonzekerheid, gebrek aan gezag en gemakzuchtig verwennen.

De sociologe Christien Brinkgreve komt in *Huismensen* (1999) tot andere bevindingen. Ouders zijn de laatste decennia gevoeliger geworden voor de belangen en het psychisch welzijn van hun kinderen. Veel meer dan vroeger trachten ouders zich in hun kinderen in te leven, hen te begrijpen, rekening te houden met de ontwikkelingsfase waarin ze verkeren en in te spelen op hun individuele behoeften en verlangens. Volgens Brinkgreve beschrijft Schöttelndreier geen alledaagse verschijnselen, maar 'pedagogische uitwassen en treurige gevallen van gezinsontsporing'. Spanningen over het stellen van grenzen blijken zich in veel gezinnen wel voor te doen, maar niet op de slopende of lamleggende

manier zoals Schöttelndreier ons voorspiegelt (Brinkgreve, 1999, p. 62).

Brinkgreve's bevindingen zijn niet nieuw. Gezins sociologen wijzen er al jaren op dat er weinig mis is met de kwaliteit van opvoeding. De toegenomen individuele vrijheid van gezinsleden is gepaard gegaan met een grotere onderlinge betrokkenheid. Individuele ontplooiing is niet ten koste gegaan van de behoefte aan geborgenheid. Micha de Winter concludeert op basis van tal van gezinsonderzoeken dat hedendaagse ouders competente, overtuigde en tevreden opvoeders zijn. De meeste gezinnen bieden een goede opvoedingsomgeving. Bijna alle ouders voorzien in een warm emotioneel klimaat en tonen gevoelens van affectie en genegenheid (De Winter & Kroneman, 1998).

Gabriël van den Brink (1997) komt in zijn studie *Hoge eisen, ware liefde* tot soortgelijke bevindingen. Niettemin stelt hij vast dat in de periode 1958-1995 de bezorgdheid over het gezin scherp is toegenomen. Deze groeiende bezorgdheid komt volgens hem deels voort uit onzekerheid, maar vooral uit de gestegen ambities van de levenspartners, uit het feit dat mensen tegenwoordig hogere eisen aan zichzelf, aan gezinsgenoten en aan onderlinge relaties stellen. Ook de gemiddeld hogere opleiding heeft daaraan bijgedragen. Het sterke hedendaagse verlangen samen te wonen en een gezin te vormen kan tegen die achtergrond worden gezien. Door de grotere behoefte aan intieme en affectieve relaties, concludeert Van den Brink, is de betekenis van het gezin zelfs groter geworden dan enkele decennia terug.

Responsief gezag

De huidige opvoedingsstijl kan worden getypeerd als 'responsief'. Dat begrip duidt onder andere op openheid, aandacht geven en beantwoorden aan signalen die kinderen afgeven. Uiterlijk machtsvertoon en dreigen met geweld hebben plaats gemaakt voor een onbevangen en empathische houding ten opzichte van kinderen. Ouders plaatsen zich niet meer boven kinderen maar geven hen emotionele ondersteuning, luisteren naar hun mening en kunnen zich beter in hen verplaatsen. Kinderen wordt een kritische, zelfstandige houding bijgebracht; ze worden aangemoedigd hun eigenheid en originaliteit te ontwikkelen. Miskennis van hun gevoelsleven wordt niet meer geduld. Het tegenwoordige gezin kan daarom worden aangeduid als een 'emotionele democratie' (Van Stokkom, 1997).

In het responsieve gezin kan het ouderlijke gezag alleen overtuigen wanneer voorstellen en plannen met goede redenen worden omkleed. Wie argumenteert heeft respect voor en vertrouwen in kinderen. Zijn ze over de schreef gegaan, dan wordt niet meteen boze opzet verondersteld. Er is een marge voor het maken van fouten zodat kinderen hun gedrag proefondervindelijk kunnen verbeteren. De dwang om dingen uit te leggen en te rechtvaardigen perkt de macht van de sterkere partij in. Je mag niet terugvallen op het uiten van bedreigingen. Ouders berispen hun kinderen regelmatig maar leveren er wel de argumenten bij waarom ze het doen. Het gezag is dan ook niet meer schrikwekkend; straf is minder willekeurig. Kinderen voelen zich hierdoor veiliger en meer op hun gemak.

Gezagdragers dienen voortaan over vele capaciteiten te beschikken, willen ze aan de verwachtingen voldoen. Ouders (of leraren en chefs) ontnemen hun gezag meer en meer aan het gaande houden van een open dialoog. Ze gaan in op vragen en kritiek, geven speelruimte zodat de betrokkenen kunnen leren van hun fouten en etaleren een feilbare en behulpzame houding. Waarmee zij aangegeven dat

responsief gezag niet 'makkelijk' of 'soft' is. Er is meer inzicht en inspanning vereist om instemming of consensus te genereren dan onder autoritaire verhoudingen. Autoritair gezag wekt de schijn van kracht, duidelijkheid en visie, maar is in feite een uiting van onmacht. Het kan alleen 'slagen' door een vertrouwens kloof tussen de machtige en minder machtige partijen te slaan. Is autoritair gezag aangewezen op (het voorwenden van) viriliteit, responsief gezag is aangewezen op integriteit en vertrouwenswaardigheid.

Overigens lijkt de benaming 'responsief gezin' geschikter dan het door Abram de Swaan geïntroduceerde en veel gebruikte begrip 'onderhandelingshuishouden'. Dat laatste begrip suggereert dat ouders en kinderen strategisch te werk gaan en hun eigenbelang door onderlinge bemiddeling willen veiligstellen. De gemeenschappelijke affectieve band zou er niet toe doen. Dat is misleidend en draagt ertoe bij dat de morele verworvenheden van het moderne gezin - zoals onbevangen communicatie en gevoel van veiligheid - buiten het gezichtsveld blijven.

Problemen van responsief gezag

De responsieve opvoedingsstijl maakt er de omgang niet eenvoudiger op. Responsief opvoeden kost veel energie, er zijn nooit gemakkelijke oplossingen, voor elk plan of voorstel moet steeds opnieuw draagvlak gecreëerd worden, er moet eindeloos gecorrigeerd worden en je moet tegelijk de eigenheid van het kind blijven respecteren. Ouders worden voortaan beoordeeld op hun vermogen het welzijn van kinderen te vergroten, en minder op ordehandhaving. Ouders hebben dus meer zorgtaken gekregen en kinderen hebben hogere verwachtingen. De hoeveelheid tijd, liefde en aandacht die in kinderen wordt geïnvesteerd, is dan ook groter dan ooit (Van den Brink, 1997).

Het ouderlijk gezag is dus kwetsbaarder en feilbaarder geworden. Er kunnen veel dingen mis gaan: teveel onduidelijkheid voor jongeren over waar ze zich aan moeten houden, teveel opportunisme en toegeeflijkheid. Het ontbreken van duidelijke grenzen kan kinderen veeleisend en lastig maken, en ouders onzeker en gespannen. Ouders zijn bang iets verkeerd te doen, bijvoorbeeld kinderen kansen te onthouden.

De nadruk op overleg, overtuigen en debatteren heeft ook nog een andere prijs. Omdat steeds meer - vaak controversiële - onderwerpen en belangen worden besproken, neemt het aantal conflicten toe. Zowel thuis als op school worden meningsverschillen sneller geuit. Jongeren leggen zich minder makkelijk neer bij voorstellen en bijten meer van zich af.

Een ander risico is dat gezinnen, met name in kansarme en gemarginaliseerde milieus, het responsieve gezag te weinig eigen maken. Er zijn aanwijzingen dat veel ouders in die milieus niet toekomen aan de veeleisende responsieve opvoedingsstijl. Hun kinderen krijgen niet de emotionele ondersteuning die in de middenlagen gewoon is geworden. Ze lijken hierdoor vanzelf in een achterstandspositie terecht te komen. Met name de positie van gezinnen waarin ouders zelf veel problemen hebben - zoals verslaving of schulden - en niet de rust, het geduld of het vermogen hebben hun kinderen aandacht te geven, lijkt ongunstig. In deze gezinnen die voornamelijk in slechte buurten wonen, komt van echte opvoeding weinig terecht. Twee opvoedingsstijlen treden daar op de voorgrond: een *laissez faire* opstelling die zo ver gaat dat je van verwaarlozing kunt spreken en een rigide, autoritaire opstelling waarbij kinderen veelvuldig worden geslagen of geïntimideerd (Van den Brink, 1997).

Probleemjongens: vroege en late starters

Er bestaat dus een groot verschil tussen het 'gemiddelde' middenklassegezin waarin ouders - vaak onzeker en onder spanningen - aan de vereisten van responsieve opvoeding trachten te voldoen, en het 'gemiddelde' gezin in gemarginaliseerde buurten waarin ouders door allerlei irritaties, onmachtgevoelens en frustraties - vaak door slechte behuizing, geldtekort, ziekte of verslaving - niet of nauwelijks aan responsieve opvoeding toekomen. Deze ouders hebben vaak relationele problemen of zijn gescheiden, en hebben veel psychische problemen. Deze groep omvat drie tot tien procent van het totaal aantal gezinnen, afhankelijk van de gebruikte definities. Ongeveer twee procent van de gezinnen heeft echt ernstige problemen (Van den Brink, 1997, p. 171).

Uit veel criminologisch onderzoek blijkt dat probleemjongens uit gemarginaliseerde buurten (zowel autochtoon als allochtoon) reeds op vroege leeftijd met opstandig en delinquent gedrag beginnen (Loeber, 1998; Moffitt, 1997). Ze komen al in de periode tussen acht en twaalf jaar met de politie in aanraking. Het gedrag van deze 'vroege starters' wordt gekenmerkt door gebrek aan zelfcontrole en aan invoelingsvermogen. Geweld vormt al gauw een normaal aspect van het leven. Criminaliteit is te beschouwen als een sociaal 'erfgoed': jongens worden als het ware door vaders of andere volwassen mannen met sterke verhalen tot crimineel gedrag geïnstrueerd.

De veel grotere groep van 'late starters' heeft doorgaans een normale socialisatie achter de rug en begint op ongeveer twaalfjarige leeftijd met delinquent gedrag. Late starters zullen ook weer eerder met delinquent gedrag stoppen, omdat ze rond hun twintigste levensjaar weer meer waarde hechten aan thuis aangeleerde attitudes zoals rekening houden met anderen. Met deze tieners is psychisch weinig mis; ze hebben doorgaans geen stoornissen of cognitieve gebreken. Hun wangedrag wordt dan ook minder door de kwaliteit van opvoeding bepaald. Uit vele onderzoeken blijkt dat dat gedrag het beste wordt voorspeld door factoren als 'zwakke sociale banden' en 'omgang met antisociale leeftijdsgenoten'. Bij vroege starters daarentegen blijken met name de factoren 'kwaliteit van ouderschap' en 'lage sociaal- economische status van de ouders' lastig en opstandig gedrag te voorspellen (zie Bol, 1998; Tremblay, 1998). Het aandeel van de late starters in de criminaliteit wordt op 25-50 procent geschat. De veel kleinere groep van vroege starters - hoogstens 15 procent van het totaal aantal delinquente jongeren - neemt ongeveer 50- 75 procent voor haar rekening en legt zich op allerlei soorten delicten toe, ook ernstige als diefstal met geweld (Vente & Michon, 1998).

Volgens de criminologe Terrie Moffitt is de criminaliteit van late starters - ze spreekt over *adolescent limited delinquency* - voornamelijk te wijten aan de 'rijpingskloof', die de voor die leeftijd kenmerkende conflicten met gezagsdragers veroorzaakt. Late starters verblijven meer en meer met vrienden zonder toezicht buitenshuis en komen onder invloed van de wat oudere, straatgeoriënteerde leeftijdsgenoten. Ze plegen minder ernstige vormen van criminaliteit zoals onderling vechten en vandalisme. Veel criminaliteit bestaat uit acting-out gedrag, ontledingen die vaak tegen toezichthoudende personen zijn gericht.

Is er bij vroege starters sprake van een escalatie van gedragsproblemen zoals spijbelen, schooluitval of drugshandel, late starters weten hun delinquente gedrag doorgaans te combineren met school, sport en andere 'normale' activiteiten. Het is dan ook de vraag of je bij deze grote groep van een criminele carrière kunt spreken. Late starters blijken flexibel te kunnen switchen tussen

maatschappelijk gewaardeerd gedrag en delinquente escapades. Ze zijn overdag aangepast, doen hun werk of tonen zich gemotiveerde leerlingen, hebben duidelijke plannen voor verdere studie, maar 's avonds en in het weekend wordt actie gezocht en de beest uitgehangen. Delinquent gedrag blijft beperkt tot de vrije tijd. De levensvoering wordt dus op twee sporen gevoerd die kennelijk beide gewaardeerd worden, zonder dat het tot een innerlijke strijd hoeft te komen.

Media en jeugdcultuur

Volgens de sociologe Donna Gaines (1998) vormen huidige teenagers de meest *peer*-georiënteerde generatie ooit. Alle aandacht gaat uit naar vrienden: in bendes of studentenhuizen, op straat of in sportclubs, internet of schoolplein. Tieners zijn koopkrachtiger, economisch onafhankelijker en richten de aandacht op beelden en geluiden van de elektronische media. Ze lezen weliswaar minder dan vroeger maar zijn bedrever in video- en internetspelletjes en genieten van het opzuigen van de nieuwste kennis en de laatste innovatieve dans- en muziekstijlen. Met dat culturele kapitaal zijn ze sterker uitgerust dan volwassenen. Het is dan ook zeer de vraag, merkt Gaines op, of ouders en leraren nog wel als gids kunnen fungeren.

Leren vindt heden ten dage minder en minder plaats op school. Het is eerder gelokaliseerd in de massacultuur. Jongeren hebben een ongekend aanbod van communicatiemedia tot hun beschikking en daarmee een enorm scala van alternatieven voor de bestaande leescultuur. Volgens de filosoof René Boomkens doet daarmee een heel andere manier van leren zijn intrede: leren door directe confrontatie, door onderdompeling in de beelden en geluiden van mediaprogramma's. Op uitnodiging van leeftijdgenoten of via de voorbeelden van 'idolen' die op uitvergroete wijze de dromen en verlangens van jongeren vertolken, gaan jongeren bijvoorbeeld dansstijlen uitproberen. De voorwaarden waaronder opvoeding plaatsvindt zijn dus radicaal veranderd: ervaring is vooral gestoeld op de onmiddellijke opname in een collectief ritueel van leeftijdgenoten, oftewel leren door identificatie met gelijkgezinden (Boomkens, 1999).

Identiteit hangt volgens Boomkens niet meer af van afkomst maar van aankomst, dat wil zeggen verwachtingen ten aanzien van een nog moeilijk overzienbare toekomstige levensloop. De moderne ervaringswijze is geen geleidelijk proces van oefening en gewenning, de gedurige oefening van eeuwenoude wijsheid waarin ouderen een cruciale rol speelden, maar is veeleer gestoeld op shockmatige confrontaties met popmuziek, dans, films en shows waardoor jongeren collectieve emoties ondergaan en dromen koesteren. Rolvoorbeelden dringen via televisie, videospelletjes, gameboys en internet de kinderkamer binnen. Dat betekent volgens Boomkens een definitieve breuk met de waarde en betekenis van traditie (overdracht). Vanaf hun tiende of twaalfde wordt de ervaringswereld van kinderen nadrukkelijk bepaald door factoren waarop ouders weinig tot geen invloed hebben.

Geweld en masculiniteit

Voor de MTV-generatie, opgegroeid temidden van videoclip, is zelfstilering - mooie kleren, goed dansen, snelle taal - van groot belang. Er is een speciaal op de jeugd gerichte cultuur ontstaan, bestaande uit mode, muziek, uitgaan en experimenteren met liefde of seks. De commerciële media - van televisie tot glossy magazines - besteden buitengewoon veel aandacht aan spierkracht en seks. Reclamemodellen worden opgevoerd als seksueel decadent, gek op drugs en gevaar. Het lichaam

moet jeugdige allure, seksuele opwinding en *street-credibility* uitstralen. Bladen als *Playboy* trachten het beeld te vestigen van seksuele helden die eindeloze rijen meisjes kunnen versieren. De commercialisering van deze fantasieën in videopornografie is nog altijd volop gaande. Steeds gaat het om het vertoon van seksueel gereed en bekwaam zijn.

Jongeren krijgen op tv meer machopropaganda te zien dan in welke andere tijd in de geschiedenis. Elke dag krijgen ze beelden te zien van agressieve en brutale oplossingen voor problemen en moeilijkheden. Of veel kijken naar geweldsfilms rolbevestigend werkt is echter de vraag. De meeste jongeren zullen waarschijnlijk geen positief zelfbeeld aan het gedrag van machohelden in Hollywood *blockbusters* kunnen ontleen. Daarvoor zijn de identificatiemogelijkheden te gering. Toch lijkt het door de media gestileerde machogedrag een grote invloed uit te oefenen, onder andere omdat dreigen, afschrikken of onderwerpen geassocieerd worden met fun en spel. Hetzelfde geldt voor de schuttingstaal die in elke thriller, pulpwestern of sportuitzending overvloedig opduikt.

Cool en suck

De populaire MTV-serie *Beavis and Butt-Head* wordt door sommigen wel het existentiële epicentrum van de hedendaagse jeugdcultuur genoemd (Best & Kellner, 1998). *Beavis* en *Butt-Head* hebben geen verwachtingen; ze zijn niet op zoek naar iets betekenisvol of iets van waarde, alleen geld en opwinding zijn van belang. Grote delen van de dag zitten ze op hun sjofele bank televisie te kijken, met name muziekclips. Deze clips worden aangeduid als ofwel *cool* ofwel *suck* (woorden die in de jaren negentig universele ingang hebben gekregen). Dit 'esthetische' oordeel hangt af van de hoeveelheid rook, vuur, explosies, pistolen, leer en 'chicks' en de mate waarin de soundtrack is aangepast aan de snelle en harde beat van heavy metal.

Beavis and Butt-Head is uiteraard satire, een postmoderne parodie. Het programma kritiseert niet alleen het maatschappelijke conformisme maar ook de afstomping van jongeren. Niettemin heeft de serie een dubbelzinnige uitwerking, zoals veel andere ironische of satirische programma's. Satire is wel degelijk zelf verwickeld in wat het kritiseert, en het zou dus ook brutaal en hufterig gedrag, of juist lamlendigheid en weloverwogen domheid ('don't care to know!') kunnen stimuleren. Bovendien fungeert de zelfkritiek of zelfspot vaak als excuus om het kwetsen en choqueren ('keihard de leukste') onbekommerd voort te zetten.

Machogedrag na de jaren tachtig

De vraag is nu in hoeverre probleemjongens hun brutale en agressieve gedrag ontleen aan de ruige producten die de cultuurindustrie vooral sinds de jaren tachtig op de markt brengt. In hoeverre wordt de fascinatie voor gewelddadige mediabeelden vertaald in stoer doen en acting-out gedrag? Deze vragen zijn moeilijk te beantwoorden; deze slotparagraaf is daarom speculatiever van aard. Enerzijds zullen jongens zich moeilijk kunnen identificeren met de werkelijkheidsvreemde machofantasieën die de amusementsindustrie aanbiedt. Anderzijds maken ze zich wel degelijk de stijl van popbands, rappers of sport- en filmhelden eigen. In groepsverband wordt de verbale en fysieke agressie die veel idolen uiten, gecultiveerd. Nadoen van de 'helden' biedt jongens de kans om zich groter en belangrijker te voelen dan ze werkelijk zijn.

Er zijn aanwijzingen dat het machogedrag dat in mediaproducten overvloedig wordt aangeprezen,

sinds de jaren tachtig een sterkere weerslag heeft op het handelen van de jeugd. Op de eerste plaats lijken lichaam en lichaamskracht van steeds groter belang. Het sociale en psychologische leven van tieners lijkt veel sterker afgestemd op de *bodyculture* die in de media wordt aangeprezen. Jongens (en meisjes) worden vaker geattendeerd op maatstaven van lichamelijke perfectie en zijn zich bewuster van hun uiterlijk en de reacties van anderen daarop. Het lichaam wordt in toenemende mate onderwerp van onderzoek en controle. Natuurlijk wordt de puberteitsfase altijd gekenmerkt door een hoge mate van zorg om het eigen lichaam, meer dan in andere leeftijdsfasen. Lichaam, lengte en gespierdheid worden dan cruciaal voor het zelfbeeld. Maar vanaf de jaren tachtig lijkt de zorg om het lichaam narcistischer van aard. Er krachtig uitzien betekent voortaan zich goed voelen. Lichamelijke fitheid en een sportief voorkomen weerspiegelen trots, schoonheid en seksuele aantrekkingskracht. Stoer gedrag uit zich in geprononceerde spierbundels en piercings, en dansen met ontbloot bovenlijf. Dat betekent tegelijk dat het lichaam bepalender wordt om braveren leeftijdgenoten te imponeren; er wordt meer tegen de stoere binken opgekeken. Jongens met een gebrek aan bodyperformance lopen het risico 'mietje' of 'watje' te worden genoemd (Van den Brink 2000; Messerschmidt, 1999).

Op de tweede plaats lijkt de rivaliteit en de concurrentiedruk onder jongens te zijn vergroot. Jongens lijken zich steeds harder en toffer te moeten gedragen. Wie niet experimenteert met drugs en alcohol, of geen auto tot zijn beschikking heeft, wordt gauw een *loser* genoemd.

Gemakkelijk geld kunnen uitgeven heeft meer gewicht gekregen. Ook het toegenomen overdadig gebruik van krachttermen en schuttingtaal lijkt een uitdrukking te zijn van een vechtcultuur waarin prestige wordt afgedwongen door te schreeuwen of intimideren. Sarcasme, cynische humor en 'zieken' fungeren meer en meer om buitenstaanders of andere groepen uit te dagen. Stoer en *streetwise* gedrag uit zich ook in snelle straattaal die alleen voor insiders begrijpelijk is. Het is *cool* om te stunten, een machostijl te etaleren, het lichaam achteloos te ontbloten, en aldus de aandacht op zich te vestigen. Dat alles duidt op een inflatie van stoer doen dat op straat, in het verkeer, in uitgaanscircuits en op sportvelden zichtbaarder is geworden. Met ander woorden, de jaren tachtig en negentig lijken een kanteling te hebben gebracht in het zelfbeeld van jongeren. Groepen jongens pantseren zich met *coolness* en zelfingenomen onverschilligheid. Ze spiegelen zich aan ruig consumeren en snel leven; lichamelijke *exposure* versterkt het imponeergedrag. Ze staan onder grotere druk status op te houden: geld kunnen uitgeven en de *thrill* zoeken (Van Stokkom 1999; 2000).

In de jaren zeventig stonden deze expressieve aspecten van mannelijk gedrag minder op de voorgrond. Op straat en in uitgaanscentra werd mannelijkheid minder geprofileerd. Jongeren ontleenden weliswaar ook prestige aan kicks, stoned zijn of gekke muziek, maar je opwerpen als een machoman werd geassocieerd met autoritair of militaristisch. Rivaliteit was een teken van macht of uitsloverij en wie zich als winnaar uitgaf werd bespot. Ook het uitstralen van macht en dominantie was taboe. Daarentegen was pacifisme een succesvolle strategie om de reputatie in de groep te vergroten. Er is daarom veel voor te zeggen dat het brute gedrag waar het hedendaagse publieke leven mee te kampen heeft, zijn voedingsbodem vindt in de cultuurrevolutie - de open rivaliteit en popularisering van lichamelijke *exposure* - die in de jaren tachtig is bewerkstelligd.

Besluit

Resumerend: de moderne responsieve opvoeding zorgt ervoor dat kinderen op meer warmte en aandacht kunnen rekenen. Er wordt bewust meer ruimte gegeven aan zelfstandig, experimenterend leren. Responsief opvoeden heeft ook zijn keerzijden. Zo worden thuis (en op school) conflicten sneller openlijk tot uitdrukking gebracht. Maar de nadelen ten spijt kan men ouders - en ik doel op de doorsnee middenklassegezinnen, niet op gezinnen in kansarme, gemarginaliseerde milieus - niet beschuldigen van een tekort aan verantwoordelijkheid. Integendeel, ouders hebben steeds het beste met hun kinderen voor. In deze tijd is niets schandaliger dan kinderen te verwaarlozen, en zich niet bezorgd te maken over hun geluk en toekomst.

Door spookverhalen over 'opvoedingsmisère' en 'erosie van gezinswaarden' lijkt het dat tegenwoordige ouders incompetent zijn. Niets is minder waar. Wel is het zo dat ouders - anders dan veel hulpverleners en therapeuten beweren - bedroevend weinig mogelijkheden hebben om het gedrag van adolescenten te sturen en controleren. Om met Judith Harris -auteur van *Het misverstand opvoeding*- te spreken: nog altijd wordt de mythe gekoesterd dat ouders kunnen bepalen of kinderen gelukkige en brave volwassenen worden. En het moet de schuld van de ouders zijn als er iets fout gaat (Harris, 1999).

De tienercultuur heeft voortaan haar eigen wetten en regels waarop klassieke gezagsdragers (ouders, leraren) nauwelijks greep hebben. Sterker nog: ze hebben het nakijken. Want binnen de massacultuur lijken de gedragvormen van de adolescentiefase, de periode *vanstorm and stress*, hegeemonisch te zijn geworden. Jong zijn, veel bewegen en avontuur zoeken wordt door nagenoeg alle leeftijdsgroepen geambieerd. Zolang moderne mensen hun identiteit ontlenen aan activiteiten in vrijetijdsarena's, en minder aan school, werk of religie, zal dat ook niet snel veranderen. Adolescenten lijken beter op de hoogte van dingen die belangrijk zijn voor het leven, maar die competentie wordt door oudere generaties niet erkend: tieners mogen geen beslissingen van belang nemen. Velen voelen zich machteloos en kunnen zich niet verdedigen in termen van volwassenen. Ondanks de hegemonie van tienerwaarden, zegt Donna Gaines (1998), blijft adolescentie fungeren als een tussenfase voor 'overbodige' jonge mensen, die sociaal en economisch in de val zitten, een soort 'vagevuur' tussen kinderlijke afhankelijkheid en volwassen autonomie. Wat hen rest is hun tijd te doden in Teenage Wasteland.

Structurele oplossingen voor het wangedrag van probleemjongens uit de middenklassen - de late starters - liggen daarom in het aanpakken van adolescentieproblemen, met name het doorbreken van criminogene samscholingsrituelen van leeftijdsgenoten. Partiële ontscholing - het aanbieden van werkervaringsplaatsen zodat jongens reeds vroeg geld verdienen en verantwoordelijkheid leren dragen - biedt mogelijk soelaas. Een andere mogelijkheid is jongens te betrekken bij zorgtaken, zodat ze feminie waarden leren verinnerlijken.

Voor de kleinere groep probleemjongens die reeds in de kinderjaren met een criminele carrière aanvangt - en de meeste en de ernstigste geweldsdelicten voor zijn rekening neemt - is een andere oplossingsrichting vereist. Omdat hun opvoeders tekortschieten, met name omdat ze zich geen responsief gezag eigen hebben gemaakt, lijkt de 'klassieke' aanpak van hulpverlening, schoolbegeleiding en opvoedingsondersteuning de aangewezen weg.

Literatuur

- Best, S. & Kellner, D. (1998). Beavis and Butt-Head. No future for postmodern youth. In J.S. Epstein (Ed.), *Youth culture. Identity in a postmodern world* (pp. 74-99). Oxford: Blackwell.
- Bol, M.W., Terlouw, G.J. e.a. (1998). *Jong en gewelddadig: ontwikkeling en achtergronden van de geweldscriminaliteit onder jeugdigen*. Den Haag: SDU WODC-rapport nr. 174.
- Boomkens, R. (1999). Het nut en de charme van omwegen. Popmuziek en authenticiteit. *Krisis*, 76, 9-21.
- Brink, G. van den. (1997). *Hoge eisen, ware liefde: de opkomst van een nieuw gezinsideaal in Nederland*. Utrecht: NIZW.
- Brink, G. van den. (2000). Agressieve jongeren; een cultuurhistorische bespiegeling. *Justitiële verkenningen*, 1, 35-47.
- Brinkgreve, C. (1999). *Huismensen*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Gaines, D. (1998). *Teenage wasteland: suburbia's dead end kids*. Chicago: University of Chicago Press (oorspronkelijke uitgave 1990).
- Harris, J.R. (1999). *Het misverstand opvoeding: over de invloed van ouders op kinderen*. Amsterdam: Contact (vertaling van *The Nurture Assumption* 1998).
- Loeber, R. (1998). Ontwikkelingspaden naar ernstige jeugddelinquentie. *Justitiële verkenningen*, 6, 8-25.
- Messerschmidt, J.W. (1999). Making bodies matter: adolescent masculinities, the body, and varieties of violence. *Theoretical criminology*, 2, 197-220.
- Moffitt, T.E. (1997). Adolescence-limited and life-course-persistent offending. A complementary pair of developmental theories. In T.P. Thornberry (Ed.), *Developmental theories of crime and delinquency* (pp. 11-54). New Jersey: Transaction.
- Schöttelndreier, M. (1995). *Monsters van kinderen, draken van ouders*. Amsterdam: Uitgeverij De Balie.
- Stokkom, B. van. (1997). *Emotionele democratie: over morele vooruitgang*. Amsterdam: Van Genneep.
- Stokkom, B. van. (1999). Expressief masculinisme; over de toekomst van 'zinloos' geweld. In G.J.N. Bruinsma, H.G. van de Bunt & G.B. Rovers (Red.), *Vooruitzichten in de criminologie* (pp.89-108). Den Haag: SDU (NVK-jubileumbundel).
- Stokkom, B. van. (2000). Het mannelijke ego; over onzekerheid, hoge eigendunk en agressie. *Justitiële verkenningen*, 1, 48-60.
- Tremblay, R. (1998). De ontwikkeling en preventie van fysieke agressie. In W. Koops & W. Slot (Red.), *Van lastig tot misdadig* (pp. 33-51). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Vente, W. de & Michon, J.A. (1998). Biopsychologische determinanten van antisociaal en crimineel gedrag. In *Achtergrondstudies* (pp. 147-221). Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.

Winter, M. de & Kroneman, M. (1998). *Jeugdig gezinsbeleid*. Den Haag: Ministerie van VWS.

Wittebrood, K. (2000). Trends in jeugdgeweld. *Justitiële verkenningen*, 1, 21-34.

© Pedagogiek, jaargang 20 nr. 2, juni 2000, ISSN 1567-7109